

CATXALOTS AL NORD DE NORUEGA

MONTSERRAT DOMINGO I HERRÀIZ

Els motors del vaixell s'havien parat, tothom corria i s'abocava a la proa, el capità cridava alguna cosa en noruec, els guies ho repetien pels altaveus, clics de les càmeres, cridòria, i allí el teníem; tranquil, relaxat, d'esquena a nosaltres, aliè a tot aquell enrenou.

Era immens, devia fer uns 17 metres. Mai no havia vist un catxalot. El mareig que arrossegava des que havia pujat al vaixell va desaparèixer amb el seu esbufec. M'és difícil descriure-ho. Ho va paraitzar tot. Les gotes d'aigua polvoritzades dibuixaven l'arc de Sant Martí, semblava que per un moment el món s'hagués aturat, que tot reposés. Després, va tornar a esbufegar. Hauria estat hores mirant aquell cetaci, mirant el color daurat que prenia el seu llom amb els reflexos del sol, però ell va desplaçar el seu cos lleugerament cap endavant, i va fer un esbufec molt més profund que els altres, més llarg, i més greu. Va lliscar una mica més, mentre arquejava l'esquena, la seva gran cua va sortir lentament de l'aigua quedant totalment vertical i va desaparèixer. El silenci es va trencar amb crits, rialles, aplaudiments, i el brogit del motor.

Era un dimarts de principis de juny, no feia encara deu hores que havia arribat a aquell petit poble al nord de les illes Andoya, ni feia encara deu hores que el cotxe havia girat l'últim revolt de la carretera.

Rere les muntanyes escarpades, aquella costa amb el far vermell i lluent, bacallans penjats als eixugadors, cases de colors amb nans als patis, llacs prop la carretera; vaig mirar el rellotge, faltaven

uns quants minuts per a les dues de la matinada, el sol m'escalfava les galtes, i eixugava els tolls que encara quedaven de la pluja del matí: això em tenia desconcertada. Vaig haver de tornar a mirar el rellotge, m'havien parlat del *Sol de Mitjanit*, de com n'era d'estrany que sempre fos de dia. Però ningú no em va parlar de la màgia dels colors que desprenia, ni de la nit sense lluna ni estrelles. No m'havia imaginat que fos així, com una tarda rogenca d'hivern, però sense fi. No s'havia fet de nit.

Aquell va ser el meu primer dia a Andenes i aquell va ser el meu primer catxalot: el seu número d'identificació era el ID-234, i és que en Daniele el va reconèixer fàcilment. Jo no entenia com algú podia saber quin individu era un catxalot en concret només veient-li la cua uns segons. Ell va riure i em va dir que era fàcil, que tenia dues queixalades molt petites i juntes al centre de la cua i que això el feia molt fàcil d'identificar; ell era qui m'ensenyava la feina que jo faria aquell estiu i els altres que han vingut al darrere. Fotografiar les cues dels catxalots, marcar el dia, l'hora i les coordenades on ha estat vist, i dir de quin individu es tractava. Vaig pensar que el fet de marejar-me o no, no seria cap problema, perquè em farien fora. Mai no seria capaç de reconèixer una cua d'aquelles, i encara menys recordar-ne el número ni si tenia taques o no, o marques, o alguna cosa que la fes diferent d'un altre exemplar!

L'endemà, en Daniele em va dir que ell creia que jo ja podia sortir sola, que només havia de

fer dues fotos a la cua dels catxalots que veiéssim; l'una, quan l'animal ensenyés la cua dorsalment, i l'altra, quan tingués la cua perpendicular a l'aigua. Aquell dia vam veure quatre catxalots: tres de diferents i un, dues vegades. Quan tornàvem a casa el vaixell es va parar, perquè havien vist un esbufec proper al vaixell; pocs segons després de parar els motors, l'animal va aixecar la cua: hi tenia dues queixalades molt petites i properes al centre. Jo ja la coneixia, aquella cua, l'havia vist abans, era el número 234. Al costat de la graella on prenia les dades amb el número de rodet i fotografia, vaig fer un dibuix de la cua. Em sentia feliç, l'havia reconeguda.

Quan vaig tornar al centre, vaig explicar a en Daniele que havia vist el catxalot 234. Aquella tarda, vaig començar a mirar el "catàleg de cues", on hi eren totes fotografiades. N'hi havia d'antigues, de modernes, de grans, de petites, de bones o de dolentes, però totes eren diferents; catxalots que no tenien ni una marqueta a la cua, catxalots que semblava que haguessin lliurat una batalla, catxalots amb taques blanques, i totes amb un número que les identificava a peu de fotografia. N'hi havia que fins i tot tenien cap nom: la ID-16 que es deia Ahab, com el capità del vaixell que va lluitar ferotjament contra Moby Dick, que també donava el nom a una altra balena, la número 37, tot i que en aquest cas no era blanca, i que era la mascota de Whalesafari, el centre on jo treballava. N'hi havia que havien estat fotografiades vint anys seguits, que cada estiu tornaven a aquelles llunyanes aigües, on acabava la plataforma continental, per agafar reserves per al llarg hivern del sud.

Totes les cues pertanyien a mascles de l'espècie *Physeter macrocephalus*. Les femelles, que acostumen a viure en harems, es queden a les aigües càlides del sud; a les Açores, a les Canàries, indrets d'aigües més temperades, ja que les seves cries encara no tenen una capa de greix prou desenvolupada que els permeti resistir les baixes temperatures de les aigües de l'Atlàntic nord. Les femelles que no tenen cries passaran l'estiu donant

suport a les mares en la protecció i cura dels petits catxalots. Aquests poden allargar el seu alletament més de dos anys, en una vida que pot arribar als setanta, amb un pes que anirà de la tona que pesen en néixer fins a les 50 tones que poden arribar a pesar alguns mascles adults.

Quan els mascles tornen als estuaris, hauran de competir entre ells per guanyar el seu propi harem, i només uns quants ho aconseguiran. La resta s'hauran d'esperar a l'any següent per poder tenir altre cop alguna possibilitat en aquesta lluita per obtenir una bandada reproductora.

Els dies van passant en el tranquil poblet d'Andenes, alterat només per l'anar i venir de turistes d'arreu del món, a la recerca de la mítica balena blanca de la novel·la d'Herman Melville. Quan el vent bufa massa fort i els capitans dels vaixells cancel·len la sortida, aprofito per escanejar els negatius al despatx.

Avui bufa un vent fred del nord-est, veig la gent des de la finestra, es tapen les orelles i els voleia la roba. Fa fred, a fora. Han baixat molt les temperatures i quan no fa sol les nits són encara més fredes; tot i que per als autòctons fa calor, nosaltres anem amb anorac i gorra. No em puc imaginar com deurà ser l'hivern aquí, sense sol, amb neu, amb vent i sense turistes.

De moment he vist uns 70 individus diferents, una tercera part dels quals han estat vistos anteriorment en aquestes aigües. Els altres són nous per a nosaltres. Continuo mirant cues i escanejant. Cada cop conec millor cada un d'aquests exemplars, i a vegades només pel llom, per la forma del cos o per alguna taca, ja puc saber qui és. Si algú m'ho hagués dit quan va començar l'estiu, no m'ho hauria pas cregut.

No tinc persianes a l'habitació. La majoria de cases no en tenen perquè l'hivern és massa llarg i fosc per desapropiar la mica de claror que hi penetra. Ara, però, si no plou hi entra molta claror i al matí no necessito el despertador, ja que els raigs de sol toquen el coixí.

Avui ja no bufa el vent i el cel és d'un blau intens. Hi ha quatre viatges programats, dos amb Reine, el vaixell més petit, i dos amb Andfjord, més llarg i estable. Jo aniré amb Reine. Els turistes esperen pacients per poder sortir. Avui serà el seu dia: alguns van arribar la setmana passada i el vent no els va deixar sortir.

Quan havíem travessat la plataforma continental, una hora més tard de la sortida, el cel continuava radiant. Un grup de frarets, que venen de la illa de Bleik on nidifiquen, ens han passat per sobre. Són uns dels ocells que trobo més divertits.

Passem l'estona mentre esperem sentir algun catxalot o veure'n l'esbufec. És fàcil reconèixer l'esbufec d'aquests odontats, diferent al dels altres cetacis: el catxalot té l'espíacle en forma d'S i desplaçat cap al costat esquerre, en lloc de centrat en el crani, de manera que, quan surten a la superfície i respiren, la seva bufada té un angle de 45° respecte al mar. La majoria de vegades, però, és el seu so el que ens permet saber més o menys on es troben. Com la majoria de mamífers marins, utilitzen un sistema d'ecolocalització per guiar-se sota l'aigua. A partir d'una certa fondària, els raigs de llum no poden penetrar a l'interior, de manera que els cal fer servir un altre sistema de visió, l'ecolocalització: els catxalots envien ones sonores a una determinada freqüència i, quan aquestes topen amb algun objecte, reboten cap a l'animal i aquest pot guiar-se, alimentar-se i baixar a profunditats inimaginables per a nosaltres, sense tenir la limitació de la llum.

El vaixell disposa de dos hidròfons (dos micròfons aquàtics) situats a dreta i esquerra del vaixell que capten aquestes ones i permeten saber si els catxalots són en aquella zona, o si un exemplar es troba proper.

Aquell dia els hidròfons no captaven el clàssic "clic". En Kjetil, que s'encarregava d'escoltar les profunditats marines amb uns cascs connectats als hidròfons, va demanar que baixessin el volum de l'aparell. Hi havia un enrenou eixordador, i em

va deixar escoltar-lo; lluny de la clàssica remor de l'aigua, es podien sentir una mena de xiulets que es contraposaven els uns amb els altres, com si centenars de persones xisclessin agudament i xiuessin alhora sense cap tipus d'harmonia. No eren catxalots, eren balenes pilot, centenars de balenes pilot que passaven davant del vaixell. Primer vint, deu, trenta més, i nosaltres immòbils davant d'aquell fascinant espectacle. Semblava que la nostra presència no feia aturar aquella marxa. Després d'una hora i quaranta cinc minuts, vam tornar a casa. No havíem vist cap catxalot, ni en vam poder veure cap més fins quatre dies després: el terrabastall que produïen les balenes pilot els havia allunyat cap al nord.

L'estiu passava ràpid. El diari anunciava que el sol es pondria per primer cop a dos quarts de tres de la matinada, i després sortiria ràpidament. Durant aquests mesos els catxalots havien augmentat considerablement el seu volum corporal. Semblava llunyà el dia que mirava el rellotge incrèdula de veure el sol a l'hora d'anar a dormir, lluny del dia que em van perdre totes les maletes a Oslo, i lluny del llarg viatge a la fi del món.

El cel es va tenyir de colors ataronjats que donaven a les cases un color encara més càlid i un aspecte molt acollidor. El far roig no n'era l'excepció. Sopàvem a la terrassa, l'últim dia de 24 hores

d'aquell estiu. Després, de mica en mica, els dies s'escurçarien; arribaria el setembre i els catxalots començarien el llarg retorn cap a casa que marcaria el final de l'estiu. Els milers d'ocells que nidificaven a Bleik ja ho havien fet: les gavines tridàctils, els frarets, els gavians argentats, els mascarells, les àligues pescadores... I també jo marxaria.

El sol va quedar tapat pel mar. Els colors ataronjats, vermellorsos i grocs tenyien amb més força els núvols, i les càmeres estaven preparades per captar aquell moment, entre màgic i curiós. Allò que per a tots nosaltres era anòmal, com els dies de vint-i-quatre hores, ara s'havia convertit en normal, i aquell sol que desapareixia se'ns feia estrany. Tot i la son, tots ens esperàvem abans d'anar a dormir: volíem veure com el sol sortia una altra vegada.

Diuen que, d'entre els odontocets (cetacis amb dents), el catxalot es diferencia de la resta per la seva gran dimensió; els mascles adults poden mesurar de 16m a 18m, i les femelles, molt més petites, d'11m fins a 12'5m amb pesos que oscil·len entre les 45 i 57 tones, ells, i de 15 a 24 tones, elles. No és només la seva gran dimensió el que l'ha fet un animal excepcional en el regne; la seva capacitat d'arribar a profunditats inimaginables i inexplorables per a la majoria de mamífers, la seva velocitat a fer-ho i l'adaptació corporal a aquestes velocitats els obren un món de contes, llegendes i mitologies. Havia llegit d'ells que podien arribar a baixar fins a 1700 metres. Per a mi era difícil d'imaginar, però aquest estiu, gràcies a un dispositiu col·locat a l'esquena d'un catxalot, la realitat va obrir encara més dubtes sobre aquests gegants marins. Se'n van captar senyals emesos pel transmissor des d'una fondària de 2300m. Evidentment que té, i ben merescuda, la medalla d'or en immersió, ja guanyada en velocitat amb un rècord de 170m per minut en descens, i 140m per minut en l'ascens; tot i ser molt semblant a algun altre cetaci, la seva superior eficiència és indiscutible. La seva musculatura pot absorbir un 50% del total de

l'oxigen de reserva, proporcionalment més del doble del que poden absorbir els mamífers terrestres, i més que la resta de mamífers marins incloses les foques.

Però la part que ha suscitat més literatura en el camp científic, i no tant científic, és l'òrgan d'espermaceti que ocupa gran part del seu cap immens i que està farcit d'una cera amb el seu punt de fusió a 29° C, en un animal de temperatura corporal de 33,5° C. A aquest òrgan se li atribueixen funcions de col·laboració en la immersió i flotabilitat de l'animal. Quan els catxalots passen d'aigües mitjanament temperades de la superfície del mar a les fredes de l'interior oceànic, la circulació d'aquesta aigua freda en els seus orificis nasals i sinusals ajuda a refredar ràpidament la cera que solidifica i augmenta de volum, de manera que ajuda l'animal a baixar amb més velocitat i eficiència, mentre que l'augment de circulació en el reg sanguini en el moment de l'ascens fa escalfar la cera que es fondrà, disminuirà el seu volum i impulsarà l'exhaust animal cap a la superfície.

Els dies van anar passant, l'estiu s'acabava i aquelles primeres nits eren trencades només per la màgia de les aurores boreals, cortines de pols verda i lluminosa que es movien pel cel fred anunciant llargues nits d'hivern. El cotxe feia l'últim revolt d'Andenes. El far roig quedava ara a la nostra esquena, i ja feia dies que l'encenien. Els boscos havien canviat el seu verd pels colors de tardor, els rens baixaven de les muntanyes i jo tornava cap a casa, on el dia és de dia i la nit de nit, gats i gossos són l'animal comú, i el silenci... un tresor.

D'aquí a ben poc tornaré a Andenes. Espero veure altre cop els meus companys, la senyora de la botiga de gorres, la tripulació, els llacs, el far vermell, la meva habitació amb vistes als nius de gavines; veure Moby, el 234, el 195, o aquell altre catxalot, el que volia jugar amb nosaltres i va saltar davant d'en Reine; i, naturalment, els nous individus que pujaran per primera vegada, igual que jo aquell dimarts de principis de juny d'ara fa cinc anys.

MONTserrat DOMINGO I HERRÀIZ (Igalada,1976) és llicenciada en Biologia i professora. Ha col.laborat en diversos projectes de recerca en l'àmbit d'ecologia i protecció del medi natural, així com en la seva difusió. Recentment ha participat en l'elaboració d'un documental sobre catxalots per a la Televisió Noruega. Des de fa cinc anys compagina la seva tasca docent amb la fotoidentificació de catxalots al nord de Noruega. També ha fet estudis musicals, ha dirigit cors i canta a la Coral Cantiga.